

NICO
DE HAAN

VOGELS

EEN LEVEN LANG

Inhoudsopgave

Voorwoord	9
-----------	---

Deel 1 Voorjaar

1. Vogels kijken? Levensgevaarlijk!	15
2. Vogels kijken is puur geluk	21
3. Tuinvogelen	25
4. Vogels op je dak	37
5. Het is groen en het zingt!	43
6. Kreunende en jagende uilen	49
7. In de wei of toch niet?	63
8. Maakt zeldzaam bijzonder?	69
9. In het riet	79
10. Voordeurdelers en krakers	85
11. Vogelexpert of beginner?	91
12. Wind in de zeilen	97
13. In de nesten	103
14. (Bijna) iedere vogel zingt een lied	113
15. Een eeuwigdurende voorstelling	123

Deel 2 Zomer

16. Grauwe-klauwierenparadijs	133
17. De zomer is wat saai	139
18. Ik zie, ik zie	145
19. Mijmeren op de heide	155
20. Het is meestal een sperwer	159
21. Verschil tussen man en vrouw	163
22. Hoempen, gillen, klagen en een welkomstgroet	169
23. Dromen aan de oever	175

24. Zomerganzen in Nederland	179
25. Met mijn Rus de IJssel op	185
26. Terrasvogelen	193
27. Kwartelkoning kent Latijn	203

Deel 3 Herfst

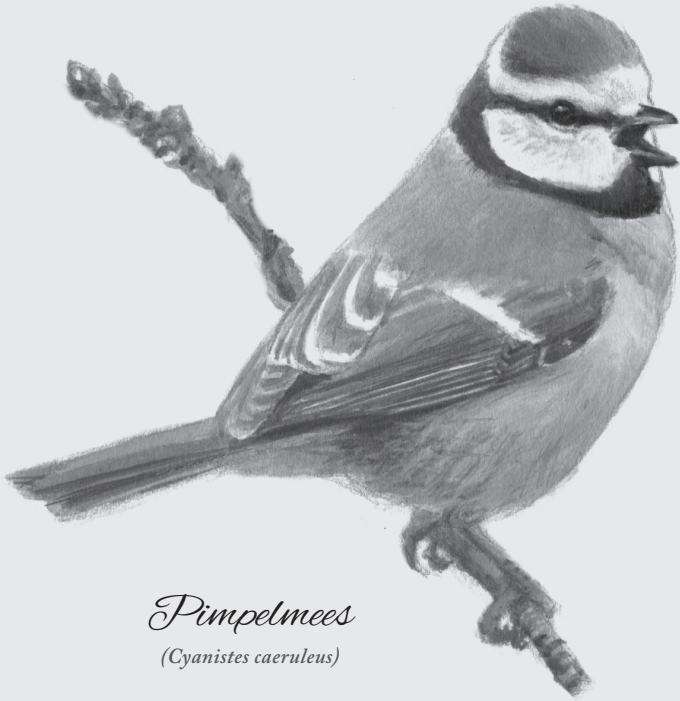
28. Vogelparadijs aan de IJssel	209
29. Buitenlandse bezoekers in je achtertuin	219
30. Roofvogeltrek kijken is spannend	223
31. Steltlopers in brak water	229
32. Vogels die je zelden ziet	235
33. Een kunstwerk	243

Deel 4 Winter

34. Vogels kijken in de kou	249
35. Vogels voeren? Ja, gezellig	261
36. Gajes is het!	267
37. Een feestmaal voor iedereen	283
38. Een heel bijzondere sloot	289
39. Op de Waddeneilanden	293
40. Het voorjaar nadert	303

Slotwoord	309
-----------	-----

Dankwoord	319
-----------	-----

Pimpelmees
(*Cyanistes caeruleus*)

VOORWOORD

Een leven lang vogels

Een jaar of tien was ik, toen het vogelvirus bij mij toesloeg. In een knotwilg achter ons huis zat een gekraagde roodstaart te showen. Hij spreidde zijn oranje staart en in een baaierd van kleuren probeerde hij een vrouwtje te lokken. Eerst dacht ik dat het een ontsnapte tropische vogel was, maar al snel ontdekte ik veel meer kleurrijke vogels in mijn boekjes *Vogels in kleuren* en *Zien is kennen*. En uit de pakken koffie van Kanis & Gunnink toverde mijn moeder zo ongeveer elke week een nieuw koffiëplaatje met een vogel erop tevoorschijn.

Daarna ging het snel. Ik zwierf dagenlang door de uiterwaarden bij Zalk en deed steeds meer nieuwe ontdekkingen. De dode vogels die ik vond zette ik op en samen met mijn vriendjes en mijn jongere broer Henk realiseerden we in ons tuinhuis zelfs een waar natuurhistorisch museum: De Pimpelmees! Op weg van Zalk naar de mulo in Hattem fietsten we langs de uiterwaarden van de IJssel. Die waren zo vogelrijk en verleidelijk dat het me regelmatig niet lukte de school te bereiken.

Het schrijven zit me in het bloed. Als tiener had ik al bijna de hele vogelstand beschreven, aangekleed met prachtige ansichtkaarten van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels (tegenwoordig Vogelbescherming Nederland). Ik wist toen nog niet dat die vereniging zo'n belangrijk onderdeel van mijn

leven zou worden. Na de lagere school werd ik excursieleider bij De Baardmees, een afdeling van de Christelijke Jeugdbond van Natuurstudie in Kampen. Het was een feestje om met andere vogelaars op pad te gaan naar het Kampereiland in de IJsseldelta en om samen de Waddeneilanden te bezoeken.

Na een opleiding tot natuurbeheerder aan de bosbouwschool in Arnhem en een korte periode als opzichter van de Nieuwkoopse Plassen kwam ik op 1 juli 1974 in dienst bij Vogelbescherming Nederland. Ik voelde me gelijk als een vis in het water. We hadden op dat moment 8000 leden en er werkten vier betaalde krachten. Heel belangrijk was dat we de vereniging lieten groeien om zo onze slagkracht te vergroten. Daarvoor werd intensief samengewerkt met de Nederlandse media, waarvan we veel zendtijd kregen. Van de Engelse vogelbescherming kregen we het basismateriaal voor een nieuw tijdschrift. Zo groeiden we in tientallen jaren gestaag naar meer dan honderdduizend leden.

Ik was voor Vogelbescherming onder andere aan het werk als terreinbeheerder, maar al snel werd ik betrokken bij de redactie van ons tijdschrift *De Lepelaar* (tegenwoordig *Vogels*) en werd ik uitgenodigd om voor het blad te gaan schrijven, wat resulteerde in tal van artikelen. Mijn werk verschoof tegelijkertijd steeds meer naar het inhoudelijke beschermingswerk. Diverse campagnes werden opgezet, zoals de herintroductie van de ooievaar, de strijd tegen olieverontreiniging en het beschermen van de Waddenzee. Onze brede aandacht voor dit soort onderwerpen leidde vaak tot positief resultaat.

Bijna dertig jaar heb ik in verschillende functies voor Vogelbescherming gewerkt en inmiddels ben ik al ruim twintig jaar hun

ambassadeur. Op 1 juli 2024 ben ik een halve eeuw vogelbeschermer, en daar ben ik trots op! In dat kader heb ik besloten verschillende teksten die ik de afgelopen vijftig jaar heb geschreven te bundelen.

Omdat ik zo nauw bij het beschermingswerk betrokken ben geweest, ben ik blij met een apart slothoofdstuk van Vogelbescherming. Daarin lees je onder meer over enkele van de vele bereikte resultaten voor vogels en hun leefgebieden gedurende de vijftig jaar van mijn verbondenheid aan de vereniging. Zonder die bijdrage van mijn collega's van Vogelbescherming was dit boek niet compleet geweest. Ik nodig je graag uit om samen met mij in dit boek op pad te gaan en te genieten van het vogels kijken.

Nico de Haan

Ambassadeur Vogelbescherming Nederland

Bosuil
(*Strix aluco*)

Vogels kijken? Levensgevaarlijk!

Een jaar of twaalf was ik en al helemaal verslingerd aan het vogels kijken. Met de rugzak op en heel stoer met de oude verrekijker van mijn vader om mijn nek, trok ik langs de IJsseloever door de uiterwaarden tussen Wilsum en Kampen. Ik liep van kempaanbalsplaats naar oeverzwaluwkolonie en van hoempende en bassende roerdompen naar zwarte sterns. Wat een feest. Totdat ik achter me een vreemd geloei hoorde. Een rund kwam in grote vaart op mij afgestormd. Ik keek razendsnel of er een uier onder hing of iets anders en ik wist meteen dat het fout zat! Met de kop laag bij de grond kwam de stier op mij afstormen en mij restte slechts één vluchtweg: de IJssel in! In paniek brak ik dwars door verroest prikkeldraad heen en ratste een grote haak in mijn broek én been. Snel klom ik in de wilgen en hing boven het water. Bloed stroomde uit mijn dijbeen en onder aan de boom stond een woedende stier! Nadat ik een halfuur in die boom gehangen had, was de stier zo ver weg gedwaald dat ik het sprintje naar het volgende weiland durfde te wagen, waar ik gelukkig net iets eerder was dan de stier!

Zo'n twee jaar later zwierf ik een keer met mijn vrienden door Zalk op zoek naar kerkuilen. Je had toen nog hier en daar ruïnes: oude onbewoonde of half afgebrande boerderijen stonden soms jaren te niksen. Ideale plekken voor kerkuilen om te wonen. We gingen ze allemaal af en geregeld met geweldig resultaat. Tijdens

één van die zoektochten had ik op zolder een kerkuilennest met jongen ontdekt. Toen ik na een tijd was uitgekeken, sprong ik van de zolder in het halfdonker naar beneden, omdat de trap ontbrak. Op de plek waar ik neerkwam, lag echter een plank op me te wachten met een roestige spijker naar boven gericht. Ik spietste mijn voet op de spijker, voelde een scherpe pijnscheut en kon daarna niet meer lopen. Op de fiets, met het zere been op het stuur, hebben mijn vriendjes me naar huis geduwd. Dagenlang heb ik met mijn voet op een stoel gezeten. Toen er een invasie goudhaantjes in onze tuin werd gesignaleerd, moesten ze me in een oude kinderkoets, waar ik met de benen uitstak, door de tuin duwen, anders had ik die ook nog gemist!

Tijdens de strenge winter van 1963 werd de badkamer van onze pastorie in Zalk spontaan omgebouwd tot vogelhospitaal en de hele familie moest zich bij het wassen tijdelijk behelpen met een teiltje voor de kolenkachel. Mijn zussen sputterden kort, maar zodra eenden, meerkoeten, waterhoentjes en blauwe reigers de badkamer echt hadden gekraakt, staakten zij de strijd. Een van

de gasten die binnen werd gebracht, was een verkleumde roerdomp. Hij zag er nog prachtig uit en we probeerden zijn leven te redden met het naar binnen proppen van verse vis. Net iets te vroeg lieten we zijn snavel los en de roerdomp strekte direct zijn onwaarschijnlijk lange nek uit en naderde razendsnel mijn linkeroog. Ik reageerde in een reflex en voelde de scherpe snavel er maar net naast gaan.

Later woonde ik op landgoed het Leusveld bij Brummen. In de schoorsteen nestelde een bosuil en daar wilde ik een mooie dia van maken. Ik klom op het platte dak, zette het fototoestel op een statief en trok me terug in de toren van het landhuis. Van hieruit kon ik met de afstandsontspanner toeslaan als de uil terugkwam. En dat lukte. Een fietslampje zorgde voor enige bijverlichting en op het moment dat de bosuil met prooi neerstreek in de schoorsteen, flitste ik hem, precies op tijd. Je kon maar één foto per keer maken, dus stapte ik het dak op om de camera opnieuw in te stellen. Het was aardedonker en terwijl ik voorovergebogen stond, greep de bosuil me in de rug. Van schrik viel ik en rolde het dak af. In de dakgoot, zeven meter boven de grond, kwam ik tot stilstand, en met behulp van een regenpijp wist ik met uiterste krachtsinspanning het dak weer te bereiken. Het hart bonsde me in de keel en ik wist niet hoe snel ik met mijn spullen de toren in moest vluchten!

Rond mijn veertigste ging ik met Els, mijn vrouw, een weekje naar Guernsey. We logeerden in een appartement, wandelden heerlijk langs de rand van het eiland en niets leek deze idyllische vakantie te kunnen verstoren. Vogels waren er nauwelijks en dat

kwam mijn gemoedrust ten goede; de verrekijker kon voor de verandering in de tas blijven. Maar tijdens een van de nachten werd de rust toch verstoord. 's Morgens vroeg, om een uur of vier, werden we plotseling wakker van een onregelmatig gebonk op het dak van ons appartement.

'Wat zou dat zijn?' vroeg Els zich slaapdrongen af, en ze draaide zich weer om en sliep verder. Het gebonk begon opnieuw en ik móést weten wat het was. Buitengekomen bleek dat ik net niet op het platte deel van het dak kon kijken om te zien wie dit lawaai maakte, maar gelukkig lag er een lange uitschuifladder van de schilders die de dag ervoor aan het werk waren geweest. In uiterste stand reikte de ladder precies tot de rand van de dakgoot, dus ik bedacht me geen moment. Bovengekomen kon ik nog steeds niet zien wie dat lawaai maakte en waarom. Ik klom nog verder, stapte in de dakgoot, klauterde schuin tegen de dakpannen op en bereikte het platte dak. Daar was de dader: een zilvermeeuw die een oud uitgedroogd stokbrood telkens op het dak liet vallen in de hoop dat het in eetbare stukjes uiteen zou vallen! Een korte krijts en de meeuw was verdwenen. Ik gooide het stokbrood naar beneden, maar stuitte zelf op een probleem. Ik liet me langzaam van het schuine deel van het dak naar beneden zakken tot ik de dakgoot bereikte, maar moest toen op de ladder zien te komen, die maar net boven de dakrand uitstak. Ik had geen houvast en telkens als ik mijn voet op de eerste sport probeerde te zetten, schoof de ladder langzaam weg. Het angstzweet brak me uit. Hoe zou ik ooit levend beneden komen? Om nu om vier uur 's morgens 'help, help' te gaan roepen vanuit de dakgoot leek me niet de beste optie. Langzaam en uiterst voorzichtig lukte het om uiteindelijk langs de ladder een stukje naar beneden te zakken, totdat mijn voeten steun vonden terwijl mijn handen het wegschuiven van de ladder konden tegenhouden. Met knikkende

knieën en trillend over heel mijn lichaam stond ik – na wat voelde als een eeuwigheid – weer op de begane grond!

‘Waar was je toch,’ mompelde Els in haar halfslaap toen ik nog narillend onder de dekens schoof. ‘Ach, gewoon, even buiten,’ zei ik, maar ze hoorde me al niet meer.

Dit zijn maar een paar voorbeelden van wat je als vogelaar zoal kunt overkomen. Hopelijk heb ik je overtuigd van het gevaar van deze hobby en ik geef je dan ook een dringend advies: stop met het vogels kijken nu het kan en het nog niet te laat is!

Buizerd
(*Buteo buteo*)

Roofvogeltrek kijken is spannend

‘U staat zeker vaak heel vroeg op om vogels te kijken?’ Die vraag krijg ik geregeld, omdat algemeen bekend is dat zangvogels zich ’s morgens vroeg het best laten horen – en dan denken ze dat je voor alle vogels vroeg op moet. Maar niets is minder waar. Om de roofvogeltrek mee te maken in het najaar kun je heerlijk uitslapen, en als het regent is er maar één advies: gewoon thuisblijven.

Roofvogels, vooral de wat grotere soorten, vliegen niet, maar zweven in het najaar zuidwaarts. Ze wachten tot de zon de aarde genoeg heeft opgewarmd om thermiekbellen te laten ontstaan en daarop kringelen ze omhoog om daarna de vleugels licht samen te knijpen om af te glijden in de gewenste trekrichting. Ik vind het dan ook heerlijk om af en toe ook eens lekker uit te slapen en daarna, op de grens van bos en heide, een goede plek op te zoeken, met de zon in de rug en af te wachten op wat komen gaat. Boven de heide is altijd wat extra thermiek en de buizerds en wespendien weten die feilloos te vinden. En wat is er nou heerlijker dan op je rug in de hei liggen, naar de witte wolken kijken en wachten tot de zwarte stipjes langzaam dichterbij komen. Soms komt daar zomaar een rode wouw uit of een ruigpootbuiszerd, en dan kan je dag niet meer stuk. Roofvogels staan bij mij voor vrijheid en ongebondenheid. Het is voor mij onbegrijpelijk dat er nog lieden zijn die deze prachtige vogels naar het leven staan. Maar gelukkig kunnen de roofvogels tegenwoordig ook

op veel sympathie rekenen. Een halve eeuw geleden waren de meeste roofvogels in ons land bijna uitgestorven. Nu kom je ze weer overal tegen, mede dankzij het beschermingswerk van Vogelbescherming Nederland.

Als de dagen korten en de nachten kouder worden, neemt mijn vogeltrekadrenaline gestaag toe. Het is september en ik neem je mee naar mijn favoriete vogeltrekpunt in de Blauwe Kamer bij Rhenen, op de noordelijke oever van de Neder-Rijn. Ik loop door tot waar je niet verder mag en daar, op het hoogste punt van de zomerdijk, strijk ik neer. Als altijd heb ik een klapstoeltje, koffie en broodjes bij me. Laat ze nu maar komen! Na een paar regenachtige dagen schijnt vandaag de zon, er staat een matige noordwestenwind en de trekomstandigheden lijken me ideaal. Als ik een roofvogel was, zou ik nu op reis gaan. Ik kijk uit op de uiterste punt van de Utrechtse Heuvelrug – de Grebbeberg – en op de Neder-Rijn, die als een zilveren lint door het landschap slingert. Het is een uur of tien en dat is mooi op tijd, want vandaag heb ik mijn zinnen gezet op de roofvogeltrek en die komt, als gezegd, pas laat op gang, als er voldoende warme lucht opstijgt. Mijn roofvogelshow kan beginnen.

Er passeert een groepje houtduiven, een ooievaar komt even boven de Grebbeberg uit, de havik, die daar woont, zweeft zijn rondjes boven de berg, en het luidruchtige gegak van de grauwe ganzen in de Blauwe Kamer is niet van de lucht, maar verder gebeurt er nog niet veel. Pas om een uur of twaalf veer ik overeind. In de verte nadert een groep draaiende en zwevende roofvogels. Bij zwevende vogels vind ik het nog steeds lastig om snel te zien

met wie je te maken hebt. De kans dat die zwevende roofvogel een buizerd is, is het grootst, maar je weet maar nooit! Bij buizerds 'past de staart in de vleugel'. De staart is dus altijd korter dan de vleugelbreedte, gemeten van de vleugelboeg naar de achterrand, en bij deze groep klopt het als een bus. Bovendien is het een groep van enkele tientallen vogels en ook dan kom je al snel bij de buizerd terecht. De meeste andere roofvogels trekken individueel. Er kan weleens een sperwer of havik doorheen draaien, maar dat zie je dan direct aan het silhouet met een relatief lange staart en korte vleugels. Onze groep cirkelt in een thermiekbel naar grote hoogte en laat zich dan in zuidelijke richting afglijden. Mijn dag kan al niet meer stuk, het zien van zo'n grote groep op trek geeft je het gevoel dat je er echt bij bent.

Ik kijk nog eens goed en ontdek ook nog een wat forsere roofvogel achter in deze groep, een overtrekkende wespendif. Hij is ietsje groter dan een buizerd, de staart is opvallend langer dan bij de buizerds, ongeveer net zo lang als de vleugelbreedte, en voorzien van drie duidelijke dwarsbanderingen. Als de vogel even voor de Heuvelrug langs draait, lichten de kleuren op en valt op dat de onderkant sterk is gebandeerd – getijgerd heet dat. Voor de zekerheid kijk ik nog even naar het formaat van de kop. Een 'duivenkopje', en ook dat klopt. Elke welving van de vleugels, zo typisch voor de buizerd, ontbreekt. Het lijkt wel een vliegende plank met die platte, gestrekte vleugels. Wespendifen zie je eigenlijk alleen maar tijdens de trek. De hele zomer leven ze verstopt in de bossen. Een bruine kiekendif vliegt ook nog voorbij, het is een waar roofvogelfeest.

Een paar uur lang is het rustig, maar dan nadert er een fors uitziende zilvermeeuw boven de rivier. Een visarend, nee toch niet,

ja toch! Een ondefinieerbaar gevoel van blijheid en vreugde welt op, want het plotseling zien van een visarend maakt je gelukkig! Toch zou je hem zomaar over het hoofd kunnen zien. Hij is net zo groot als een forse zilvermeeuw, en als je de arend alleen van voren ziet, is de vergissing snel gemaakt. In de vlucht heeft hij een veel hoekiger vleugelprofiel, en een visarend op jacht is zeker niet te missen, want er is maar één arend die boven het water staat te bidden om zich vervolgens vanuit de lucht robuust in het water te storten. Onze arend heeft even geen honger en vliegt door. De witte onderkant doet wel een beetje denken aan een lichtgekleurde buizerd, maar de hoekige vleugels, de donkere polsvlekken, de bruine borstband, de donkere bovenzijde en de lichte kop maken het onderscheid. De vleugels zijn niet alleen hoekig, maar ook lang en slank. Bovendien heeft de visarend maar vier 'vingers', dat zijn de zichtbare uiteinden van de slagpennen aan het eind van de vleugels. Andere arenden hebben er doorgaans zes of meer.

Visarenden zijn ook goed te vinden in de Biesbosch. Ik was daar een keer samen met Hans Dorrestijn, toen we met opnamen bezig waren voor *Baardmannetjes*. Het was voor mij voor het eerst dat ik een visarend in de zomer in ons land zag, want vroeger waren die hier dan niet. Maar omdat al die polders in de Biesbosch onder water zijn gezet, is er een heel nieuw natuurgebied ontstaan met veel ondiep en visrijk water. Daar kan zelfs de visarend geen weerstand aan bieden. Daarom zijn ze hier nu ook gaan broeden en hebben ze met succes jongen grootgebracht. We zagen de arend hoog in de lucht zweven en speuren, met het zonlicht in de rug, naar grote vissen, karper of brasem, die niet te ver onder het wateroppervlak zwemmen. Omdat de visarend wit is

aan de onderkant valt hij voor de vissen, die naar boven en tegen het licht in kijken, niet erg op. Als er een vis is ontdekt, staat de arend nog heel even te 'bidden', maar stoot daarna, als gezegd, met hoge snelheid in het water, waarbij de vogel soms kopje-onder gaat en het water meters hoog opspat. Wat is zo'n stootduik spectaculair, daar word je pas echt vrolijk van, zelfs Hans.

Af en toe inspecteren we de struiken waaruit aan de bovenkant door de wind kaalgeschoren takken uitsteken. Ideale uitkijkpos-ten voor de torenvalken die hier wonen. Het is al laat in de mid-dag als ik niet weet wat ik zie! In de top van een van de struiken is een kleine roofvogel neergestreken. Een valk, met de rug van een torenvalk en de lichte wangen van een boomvalk. Een kruising is niet waarschijnlijk en al snel maak ik een klein vreugdespronge-tje. In mijn telescoop prijkt zowaar een jonge roodpootvalk. Van de rode poten is nog niets te zien, maar de roodbruin gestreepte rug sluit verwarring met een jonge boomvalk uit. De vogel is snel weer gevlogen en ik knijp even in mijn arm om zeker te weten dat ik dit écht zag.

‘Vogels kijken is natuurlijk puur geluk. Als ik uit het raam kijk en ik zie een roodborst of een koolmees, dan kan ik het niet laten steeds opnieuw te kijken waar hij mee bezig is, ook al zie ik hem iedere dag. Als ik vogels hoor zingen, luister ik altijd even of ik niet een nieuw deuntje hoor. Het is een soort verslaving, maar ik geniet ervan en het maakt me gelukkig!’

**KOS
M•S**

NUR 320
Kosmos Uitgevers
Utrecht/Antwerpen

9 789043 926959

WWW.KOSMOSUITGEVERS.NL